

تأثیر مطالعه شرح حال شهدا بر تربیت نفس

عزیزه موحدی خلفه کندی^۱

چکیده

خداوند انسان را موجودی دو بعدی و تربیت‌پذیر آفریده است و در میان تربیت‌ها، تربیت نفس و حکمیت بر آن از مهم‌ترین تربیت‌ها قلمداد گردیده است. تحقیق حاضر با عنوان «تأثیر مطالعه شرح حال شهدا بر تربیت نفس» به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه مطالعه زندگی‌نامه‌های شهدا می‌تواند در تربیت نفس انسان و رشد اخلاقی و معنوی او مؤثر باشد. هدف این پژوهش، تبیین تأثیرات تربیتی و اخلاقی حاصل از مطالعه شرح حال شهدایی است که با ایثار و فداکاری خود، نمونه‌های والایی از انسانیت و ایمان به شمار می‌آیند. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای انجام گرفته است و منابع مختلفی از جمله کتاب‌های مرتبط با زندگی‌نامه شهدا و مقالات علمی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. اطلاعات گردآوری شده به روش تبیینی تحلیل و بررسی شده‌اند تا تأثیر مطالعه زندگی‌نامه شهدا بر پرورش فضایل اخلاقی و تقویت خودسازی مورد ارزیابی قرار گیرد. نتایج حاصله نشان می‌دهد که مطالعه شرح حال شهدا می‌تواند به تقویت ارزش‌هایی نظیر ایثار، استقامت، صبر و خودسازی منجر شود و الگوهای رفتاری مثبت را برای تربیت نفس به ارمغان آورد. این مطالعه نشان می‌دهد که آشنایی با زندگی شهدا می‌تواند به عنوان یکی از راه‌های مؤثر در ارتقای تربیت فردی و اجتماعی انسان مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: شرح حال شهدا، تربیت نفس، تربیت فردی، تربیت اجتماعی.

۱. طلبه سطح ۲ حوزه علمیه الزهرا سلام الله علیها ارومیه.

مطالعه شرح حال شهدا به عنوان یکی از راه‌های مؤثر در تربیت نفس و ارتقای معنوی انسان، تأثیری عمیق بر شخصیت و رفتار فردی و اجتماعی افراد دارد. شهدا، با فداکاری در راه آرمان‌های متعالی و ارزش‌های انسانی و دینی، نمادهای زنده‌ای از انسانیت، اخلاص و پایبندی به اصول اخلاقی هستند. آشنایی با زندگی، رفتار و تصمیم‌های آنان در لحظات حساس، می‌تواند ما را به درک عمیق‌تری از معنا و ارزش زندگی هدایت کند و انگیزه‌ای برای تلاش در جهت خودسازی و تقویت ارزش‌های معنوی باشد. از آنجا که تربیت نفس، نیازمند الگویی عملی است، شهادتی که در برابر تمام سختی‌ها و ناملایمات با ایمان و اراده‌ای استوار ایستادند، نمونه‌های روشن از انسان‌هایی هستند که توانستند به قله‌های والای انسانی دست یابند. شرح حال این بزرگان نه تنها به ما یاد می‌دهد چگونه از خودگذشتگی کنیم، بلکه به عنوان یک منبع الهام‌بخش درک درستی از مفاهیم چون ایثار، صبر، پایداری و جهاد در راه خدا به ما می‌بخشد. مطالعه زندگی شهدا علاوه بر الهام‌بخشی، فرصتی برای خودآگاهی و بازنگری در رفتارها و تصمیم‌های فردی است. هر شهید با داستان زندگی‌اش نشان می‌دهد که چگونه می‌توان در برابر فشارها و چالش‌های زندگی روزمره با ایمان و تعهد مقاومت کرد و از ارزش‌های انسانی و الهی حراست نمود.

شهدا، به عنوان الگوهای زنده‌ای از انسان‌هایی که در راه دفاع از ارزش‌های والای انسانی و دینی جان خود را فدا کردند، نمونه‌های برتری از تعهد، اخلاص و فداکاری هستند. مطالعه و تحقیق درباره زندگی این انسان‌های والا، به افراد فرصتی می‌دهد تا از شخصیت‌ها و تجارب آن‌ها الگوبرداری کنند و مسیر رشد اخلاقی خود را با الهام از آن‌ها دنبال کنند. تربیت نفس به عنوان یک ضرورت در زندگی فردی و اجتماعی، در فرهنگ‌های مختلف همواره مورد تأکید قرار گرفته است. شهدا با گذر از نفس خود و مقابله با هوس‌ها، نمونه‌های عینی از خودسازی و تعهد به اصول اخلاقی و دینی را ارائه می‌دهند. تحقیق در این زمینه می‌تواند به درک عمیق‌تری از تربیت معنوی و روش‌های دستیابی به آن کمک کند.

یکی از اهداف مطالعه شرح حال شهدا، گسترش فرهنگ ایثار و فداکاری در جامعه است. تحقیق در این زمینه می‌تواند به بازشناسی و تقویت این ارزش‌ها کمک کند و جامعه را به سمت تقویت روحیه همبستگی، ازخودگذشتگی و تعهد به ارزش‌های معنوی هدایت کند. این امر به خصوص در جوامعی که با چالش‌های فردگرایی و کاهش ارزش‌های اجتماعی مواجه هستند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. شهدا به عنوان قهرمانان ملی و دینی، بخشی از هویت فرهنگی و تاریخی جوامع محسوب می‌شوند. مطالعه و تحقیق درباره زندگی آن‌ها

به افراد کمک می‌کند تا با ارزش‌های فرهنگی و دینی خود بیشتر آشنا شوند و هویت دینی و ملی خود را تقویت کنند. این شناخت باعث می‌شود افراد نسبت به ریشه‌های اعتقادی و تاریخی خود احساس تعهد بیشتری داشته باشند. شهدا با ایستادگی در برابر ظلم و ناملایمات، نمونه‌هایی از پایداری و استقامت هستند. مطالعه زندگی آن‌ها به ما یاد می‌دهد که چگونه می‌توان در برابر مشکلات زندگی ایستادگی کرد و از اصول و ارزش‌های خود دفاع نمود. تحقیق در این زمینه، به تقویت این روحیه در جامعه کمک می‌کند و افراد را به مقاومت در برابر مشکلات تشویق می‌نماید. در مجموع، تحقیق درباره تأثیر مطالعه شرح حال شهدا بر تربیت نفس، با ارائه الگوهای الهام‌بخش و تقویت ارزش‌های اخلاقی و دینی، می‌تواند به تربیت فردی و اجتماعی انسان‌ها کمک کند و جامعه‌ای با ارزش‌های متعالی‌تر و انسجام اخلاقی بیشتری ایجاد کند.

در سال‌های اخیر، مطالعه و پژوهش درباره تأثیر شهدا بر جنبه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی، به‌ویژه در زمینه تربیت نفس و خودسازی، مورد توجه محققان و صاحب‌نظران قرار گرفته است. در بسیاری از این تحقیقات، به ابعاد اخلاقی و معنوی زندگی شهدا پرداخته شده و تأثیرات مثبت مطالعه شرح حال آنان بر جوانان و جامعه مورد بررسی قرار گرفته است. برای بررسی تأثیر مطالعه شرح حال شهدا بر تربیت نفس، چندین منبع علمی وجود دارد که می‌تواند به عنوان پیشینه تحقیقی مورد استفاده قرار گیرد.

کتاب «شهید و شهادت از دیدگاه مرتضی مطهری» اثر شهروز شهروی که در سال ۱۳۸۵ توسط انتشارات نجات به چاپ رسیده است. این کتاب به بررسی مفاهیم شهید و شهادت از دیدگاه اسلامی می‌پردازد و به تأثیر این مفاهیم بر تربیت فردی و اجتماعی اشاره دارد.

پایان نامه کارشناسی ارشد «تجلی عرفان در وصیت نامه شهدا» اثر احمد مشایخی که در سال ۱۳۹۶، در دانشگاه آزاد مشهد دفاع شده است.

مقاله «نقش و جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در تربیت دانش آموزان در مدارس» اثر مهدی شریفیان است. این تحقیق به بررسی تأثیر مطالعه زندگی‌نامه شهدا بر افزایش آگاهی دینی و تربیت نفس در بین دانش‌آموزان می‌پردازد. محقق در این پایان‌نامه به نتایج مثبتی در ارتباط با رشد اخلاقی و تربیت فردی اشاره کرده است. مقاله «تبیین نقش تربیت دینی و اخلاق قرآنی شهدا» اثر افتخار قاسم زاده که در دهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی ارائه شده است. این مقاله به بررسی چگونگی تأثیر الگوهای ایثار و فداکاری، از جمله شهدا، بر تربیت نفس و رفتارهای اجتماعی می‌پردازد. مقاله «نقش فرهنگ ایثار و شهادت در ایجاد روحیه جهادی» که در سال ۱۴۰۲ در شماره ۲ دوفصلنامه شاهد اندیشه به چاپ رسیده است. این مقاله

بررسی می‌کند که چگونه ارزش‌های ناشی از فرهنگ شهادت می‌تواند به تربیت نفس و افزایش تحمل و صبر در جامعه کمک کند.

این منابع می‌توانند به عنوان پیشینه‌ای علمی و تحقیقی برای موضوع تأثیر مطالعه شرح حال شهدا بر تربیت نفس مورد استفاده قرار گیرند و به توسعه این بحث کمک کنند اما تحقیق حاضر چند نوآوری و تفاوت اساسی با تحقیقات پیشین دارد: در حالی که تحقیقات پیشین بیشتر به جنبه‌های خاصی مانند تربیت اخلاقی یا تقویت هویت دینی پرداخته‌اند، این تحقیق با یک رویکرد جامع به تربیت نفس می‌پردازد. هدف این تحقیق بررسی تأثیر مطالعه شرح حال شهدا در تمام ابعاد تربیت فردی و اجتماعی است. همچنین، برخلاف تحقیقات قبلی که بیشتر بر ابعاد اجتماعی و فرهنگی متمرکز بوده‌اند، این پژوهش با رویکردی روان‌شناختی به بررسی تأثیر مطالعه زندگی شهدا بر روان و احساسات فرد می‌پردازد. از این رو، این تحقیق بر فرآیندهای روانی تربیت نفس، مانند تقویت اراده، کنترل خواسته‌های نفسانی و بهبود خودآگاهی تأکید دارد. این پژوهش به دنبال کشف تأثیرات پایدار و عمیق‌تر مطالعه زندگی شهدا در تربیت نفس و خودسازی افراد در طول زمان است. این نوآوری‌ها نشان می‌دهند که تحقیق حاضر با رویکردی جدید و عمیق‌تر به موضوع می‌پردازد و تلاش می‌کند جوانب مختلف تأثیر مطالعه شرح حال شهدا را به‌طور کامل و چندجانبه بررسی کند.

مفهوم شناسی

در آیات قرآن، درباره نفس و تربیت آن و فضائل و رذایل اخلاقی و منشاء آنها پرداخته شده است. از منظر قرآن، غایت هدف هر انسانی، می‌باید وصول به سعادت و کمال اخروی و اخلاقی باشد. وصول به این هدف و غایت جز با صحت و سلامت و کمال نفس میسر نیست. همچنان که عامل اصلی شقاوت و بدفرجامی اخروی انسان، آلودگی و بیماری نفس است. به عبارتی دیگر، از منظر قرآن، نفس عامل اصلی سعادت یا شقاوت اخلاقی و اخروی انسان است و به همین سبب، در قرآن نسبت به تربیت نفس، تأکید و توجه شده است.

۱. تربیت

تربیت در لغت، از دو ریشه «ربو» و «ربب» اشتقاق یافته است. ریشه «ربو» بیشتر ناظر به پرورش جسمی و به معنای «افزودن و پروراندن» و ریشه «ربب» بیشتر ناظر به پرورش روحی و به معنای «سرپرستی کردن» و «رهبری کردن» و «به اعتدال رساندن» است.^۱

۱. مرتضی زبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۲، ص ۴۲۶.

واژه «رب» به معانی مختلفی در قرآن به کار رفته است: ۱. به معنای خداوند «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ؛ خدای یکتا که هیچ خدایی جز او نیست، پروردگار عرش بزرگ است.»^۱؛ ۲. به معنای پادشاه و سلطان «أَمَّا أَحَدُكُمْ فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا؛ اما یکی از شما ساقی شراب شاه خواهد شد.»^۲ و یا «قَالَ اذْجِعْ إِلَيَّ رَبِّكَ؛ به سوی صاحب بازگرد و از او بپرس.»^۳ و ۳. به معنای تربیت که تربیت را چنین معنا کرده‌اند: «انشاء الشيء حالاً فحالاً إلى حدٍ اتمام؛ یعنی گرداندن و پروراندن چیزی در حد بی نهایت» و یا گفته‌اند: «رب به معنای سوق دادن شیء به جهت کمال و رفع نقائص است.»^۴ و یا راغب می‌گوید: «رب در اصل به معنای تربیت است که از ماده «ربو» مصدر باب تفعیل به معنای پرورش دادن است که در آن نمو و زیادتى ملاحظه شده است و به طور مطلق، فقط بر خداوند اطلاق می‌گردد که متکفل اصلاح موجودات است.»^۵ معنایی که از کلمه تربیت در این تحقیق مد نظر است، همین معنای اخیر است که در حقیقت به رشد و نمو معنوی می‌پردازد.

۲. نفس

لغت‌شناسان برای کلمه «نفس» نیز معانی مختلفی ذکر نموده‌اند و ذیل هر معنا به قرآن و کلام عرب لستشهاد نموده‌اند: ۱. به معنای روح «اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا؛ خداوند ارواح را به هنگام مرگ قبض می‌کند.»^۶ و خرجت نفس فلان.^۷ ۲. به معنای ذات و حقیقت^۸ «يَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ؛ خداوند شما را از (نافرمانی) خود، برحذر می‌دارد.»^۹ ۳. قلب و باطن^{۱۰} «وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً؛ و در دل خویش، پروردگارت را بامدادان و شامگاهان با تضرع و ترس یاد کن.»^{۱۱} ۴. عین یک چیز که برای تأکید به کار می‌رود. مانند: جاءني زيد نفسه.^{۱۲}

۱. نمل، ۲۶.

۲. یوسف، ۴۱.

۳. یوسف، ۵۰.

۴. حسن مصطفوی، التحقيق، ج ۴، ص ۲۰.

۵. حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن الکریم، ص ۳۳۶.

۶. زمر، ۴۲.

۷. ابن منظور، لسان العرب، ج ۶، ص ۲۳۳.

۸. علی اکبر قریشی، قاموس قرآن، ج ۷، ص ۹۴.

۹. آل عمران، ۲۸.

۱۰. محمد بن علی اشکوری، تفسیر شریف لاهیجی، ج ۱، ص ۷۶۱.

۱۱. اعراف، ۲۰۵.

۱۲. فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج ۱، ص ۱۳۳.

آیه بیانگر اهمیت حفظ جان و خدمت به بشریت است و می‌تواند به انسان‌ها یادآوری کند که زندگی برای دیگران و خدمت به آن‌ها، یکی از اصلی‌ترین اهداف زندگی است.

براین اساس، مطالعه شرح حال شهدا نه تنها به انسان‌ها انگیزه می‌دهد تا در خدمت به دیگران و جامعه تلاش کنند، بلکه می‌تواند به پرورش نفس و تحقق اهداف معنوی کمک کند. از این رو، بررسی این موضوع در پرورش روحیه اجتماعی و تربیت نفس بسیار مهم است.

۳. ترویج ارزش‌های مشترک و جمعی

ترویج ارزش‌های مشترک و جمعی یکی از اثرات مهم مطالعه شرح حال شهدا است که به تربیت نفس و توسعه روحیه اجتماعی کمک می‌کند. این ارزش‌ها شامل ایثار، همدلی، وحدت و همکاری است که نه تنها فرد را به سمت بهبود رفتارهای فردی هدایت می‌کند، بلکه بر روی جامعه نیز تأثیر مثبت می‌گذارد. ترویج ارزش‌های مشترک باعث می‌شود افراد حس همبستگی و تعلق به جامعه را تجربه کنند. این حس، فرد را به سمت فداکاری و از خودگذشتگی سوق می‌دهد که از اصول اساسی تربیت نفس است.^۱

با یادگیری ارزش‌های جمعی، افراد می‌آموزند که به جای فردگرایی، بر روی کار گروهی تمرکز کنند. این نوع همکاری می‌تواند به تقویت مهارت‌های اجتماعی و روحیه مثبت در جامعه منجر شود. علاوه بر آن، ترویج ارزش‌های مشترک، مهارت‌های اجتماعی افراد را تقویت می‌کند. این مهارت‌ها شامل همدلی، ارتباط مؤثر و حل مشکلات به صورت جمعی است که همگی بر تربیت نفس و شخصیت فرد تأثیرگذار هستند.^۲

قرآن کریم می‌فرماید: «وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید، و پراکنده نشوید.^۳ این آیه به اهمیت وحدت و همکاری میان مؤمنان اشاره دارد. ترویج ارزش‌های مشترک می‌تواند به تقویت این وحدت و همبستگی کمک کند و در نتیجه بر تربیت نفس اثر بگذارد. آیه ۳۱ سوره حشر: «لَوْ لَا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ» اگر شما نبودید قطعاً ما مؤمن بودیم.^۴ این آیه به اهمیت یکدیگر و تأثیر مثبت بر یکدیگر در

۱. محمد میرکاظمی، نشانه شناسی وصایای شهدا، ص ۸۹.

۲. مجتبی ذاکری، مقام شهید در پیشگاه پروردگار، ص ۳۲.

۳. آل عمران، ۱۰۳.

۴. سبأ، ۳۱.

جامعه اشاره می‌کند. ارزش‌های مشترک باعث می‌شود که افراد از یکدیگر حمایت کرده و در مسیر رشد و تربیت نفس یکدیگر کمک کنند.

ترویج ارزش‌های مشترک و جمعی نه تنها به ایجاد حس همبستگی و همکاری در جامعه کمک می‌کند، بلکه به تربیت نفس نیز منجر می‌شود. با تأسیس این ارزش‌ها، افراد می‌توانند به سمت اهداف والاتری حرکت کنند و در عین حال جامعه‌ای سالم‌تر و پویاتر بسازند. لذا، مطالعه زندگی شهدا و الگوگیری از آن‌ها می‌تواند به ترویج این ارزش‌ها و در نهایت تربیت نفس منجر شود.

۴. تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی

یکی از بارزترین ویژگی‌های شهدا، احساس مسئولیت و تعهد آن‌ها نسبت به جامعه و دفاع از آرمان‌های انسانی است. شهدا معمولاً با احساس عمیق مسئولیت نسبت به جامعه و کشور خود دست به فداکاری زده‌اند. این حس میهن‌دوستی و مسئولیت‌پذیری می‌تواند از طریق مطالعه زندگی آنها به نسل‌های جدید منتقل شود و افراد را به خدمت به جامعه و کشور خود ترغیب کند. آشنایی با این احساس مسئولیت و دیدگاه‌های آن‌ها می‌تواند در فرد حس مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه، کشور و حتی محیط زیست را تقویت کند و به تربیت نفس کمک کند. زیرا احساس مسئولیت موجب می‌شود فرد به درک عمیق‌تری از وظایف خود نسبت به خود و دیگران برسد. این درک باعث می‌شود انسان به خودسازی و اصلاح رفتارهای خویش توجه بیشتری کند و به نتایج اعمالش فکر کند. از سوی دیگر، تربیت نفس با پرورش صفات اخلاقی و معنوی، فرد را به سمت پاسخگویی و احساس تعهد به اصول انسانی هدایت می‌کند. در نتیجه، این دو فرآیند به‌طور متقابل یکدیگر را تقویت کرده و موجب رشد شخصیت و افزایش انگیزه در فرد می‌شود.^۱

در قرآن کریم، خداوند می‌فرماید: «وَكُلُّهُمْ آتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا»؛ و روز قیامت همه آنها تنها، به سوی او خواهند آمد.^۲ که به ما یادآوری می‌کند هر فرد به‌تنهایی در برابر اعمال خود مسئول است. بنابراین، مطالعه زندگی شهدا، با برجسته‌کردن فداکاری و ایثار آنان، این حس را در فرد تقویت می‌کند و او را به انجام وظایف خود و پاسخگویی به نیازهای دیگران تشویق می‌نماید.

۱. علی کریمی جهرمی، خط سرخ شهادت، ص ۷۳.

۲. مریم، ۹۵.

۵. افزایش تحمل و مدارا

افزایش تحمل و مدارا یکی از آثار مهم مطالعه شرح حال شهدا است که به تربیت نفس و رشد شخصیت فردی و اجتماعی کمک می‌کند. شهدا با فداکاری و ایثار خود در برابر مشکلات و چالش‌ها به آموخته‌اند که انسان چگونه می‌تواند با صبر و شکیبایی بر دشواری‌ها فائق آید. شهدا نمونه‌های برجسته‌ای از صبر و استقامت هستند. مطالعه زندگی آن‌ها می‌تواند به ما بیاموزد که در مواجهه با مشکلات، به جای ناامیدی، با صبر و شکیبایی برخورد کنیم. این ویژگی‌ها از اصلی‌ترین ارکان تربیت نفس هستند. تحمل و مدارا به ما کمک می‌کند تا بهتر دیگران را درک کنیم و در مواقع دشوار به آن‌ها کمک کنیم. این ویژگی می‌تواند به رشد روحیه جمعی و همدلی در جامعه منجر شود. افزایش تحمل و مدارا باعث می‌شود که فرد به جای واکنش‌های منفی، با آرامش بیشتری به مسائل برخورد کند. این امر به تربیت نفس و کنترل بهتر هیجانات کمک می‌کند.^۱

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا؛ پس صبر نیکو پیش گیر»^۲ این آیه تأکید بر صبر زیبا دارد. صبر زیبا به معنای تحمل سختی‌ها با روحیه‌ای مثبت و امید به آینده است که می‌تواند به تربیت نفس منجر شود. براین اساس، افزایش تحمل و مدارا به عنوان یک اصل اساسی در تربیت نفس، به فرد کمک می‌کند تا در برابر چالش‌ها و مشکلات، با صبر و استقامت برخورد کند. مطالعه زندگی شهدا و الگوگیری از ویژگی‌های آن‌ها می‌تواند به تقویت این ارزش‌ها در فرد و جامعه کمک کند. در نتیجه، این ویژگی‌ها می‌توانند به ایجاد جامعه‌ای پایدار و همدل منجر شوند.

نتیجه‌گیری

مطالعه شرح حال شهدا تأثیر عمیقی بر تربیت نفس و تقویت جنبه‌های اخلاقی و معنوی فرد دارد. شهدا به عنوان الگوهایی از ایثار، فداکاری، و ایمان، می‌توانند منبع الهام برای تربیت فردی باشند. این تحقیق نشان می‌دهد که آشنایی با زندگی و رفتار شهدا، فرد را به تأمل عمیق در ارزش‌های والای انسانی وادار کرده و زمینه را برای تقویت فضیلت‌هایی نظیر ایثار، صبر، تقوا، و خودسازی فراهم می‌کند. از آنجایی که تربیت نفس به رشد و پیشرفت معنوی و اخلاقی انسان کمک می‌کند، مطالعه زندگی‌نامه شهدا می‌تواند یکی از ابزارهای موثر در این زمینه باشد. همچنین، این پژوهش تأکید می‌کند که بهره‌گیری از سیره شهدا در نظام تربیتی و آموزشی می‌تواند به ارتقاء جامعه و تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری و خودآگاهی فردی کمک شایانی کند.

۱. محمدتقی جعفری، - امام حسین علیه السلام شهید فرهنگ پیشرو انسانیت، ص ۱۳۸.

۲. معارج، ۵.

فهرست منابع

قرآن کریم

کتب فارسی

۱. امینی نجفی، عبدالحسین، شهیدان راه فضیلت، تهران: انتشارات روزبه، ۱۳۸۵.
۲. جعفری، محمدتقی، امام حسین علیه السلام شهید فرهنگ پیشرو انسانیت، تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، ۱۳۸۱.
۳. رضوانی، علی اکبر، فلسفه شهادت، تهران: انتشارات هجرت، ۱۳۶۲.
۴. شعاری نژاد، علی اکبر، مبانی روانشناختی تربیت، قم: انتشارات معرفت، ۱۳۸۶.
۵. فهیمی، سیدمهدی، فرهنگ جبهه، شهادت نامه ها، تهران: فرهنگ گستر، ۱۳۷۶.
۶. کرمانی، طوبی، شهید و شهادت، تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۱.
۷. کریمی جهرمی، علی، خط سرخ شهادت، تهران: انتشارات واحد فرهنگی بنیاد شهید، ۱۳۶۲.
۸. مظلومی، رجبعلی، درس شهید، تهران: انتشارات واحد فرهنگی بنیاد شهید، ۱۳۹۲.
۹. موسایی، میثم، حیات شهید، تهران: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۹.

کتب عربی

۱۰. ابن منظور، محمدبن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارصادر، ۱۴۱۴ق.
۱۱. اشکوری، محمد بن علی، تفسیر شریف لاهیجی، تهران: دفتر نشر داد، ۱۳۷۳ش.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن الکریم، دمشق: دارالقلم، ۱۴۱۲ق.
۱۳. زبیدی، مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت: دارالهدایه، ۱۳۸۶ق.
۱۴. شریف رضی، محمدبن حسین، المجازات النبویه، قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، ۱۳۸۰ش.
۱۵. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، قم: ناصر خسرو، ۱۴۲۵ق.
۱۶. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱.
۱۷. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تهران: المکتبه اسلامی، ۱۴۱۴ق.
۱۸. مصطفوی، حسن، التحقيق، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.

مقالات و پایان نامه‌ها

۱۹. آقایی، حسین، تحلیل محتوایی و ساختاری وصیت نامه شهدای دفاع مقدس، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، ۱۳۹۰.
۲۰. حسینی سیقانی، حسینعلی، تحفه الشهداء، مشهد: سعدی، ۱۳۶۴.

۲۱. ذاکری، مجتبی، مقام شهید در پیشگاه پروردگار، مشهد: صندوق های پس انداز و قرض الحسنه استان خراسان، ۱۳۶۱
۲۲. زمانی، امیرحسین، تاثیر نقش فرهنگ ایثار و شهادت بر ارتقاء معنوی بسیجیان، پایگاه اطلاع رسانی حوزه، ۱۳۹۴.
۲۳. سنگری، محمدرضا، ادبیات پایداری ۸ سال دفاع مقدس، ماهنامه ادبیات معاصر، شماره ۱۱ و ۱۲، ۱۳۷۶.
۲۴. شاعری، محمدحسین، جامعه شناسی شهادت طلبی و انگیزه های شهیدان، تهران: انتشارات شاهد، ۱۳۸۱.
۲۵. عباسپور، سیدعلی اکبر، حسینی، سیده فاطمه، تربیت نفس در قرآن، مجله قرآنی کوثر، شماره ۵۷، ۱۳۹۵.
۲۶. مردانی، محمدحسین، شهادت اوج تعالی انسان، ماهنامه پاسدار اسلام، شماره ۲۷۹-۲۸۰، ۱۳۸۲.
۲۷. مردانی، محمدحسین، نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی، همایش ملی ایثار و شهادت و توسعه کشور، ۱۳۸۹.
۲۸. میرکاظمی، محمد، نشانه شناسی وصایای شهدا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران، ۱۳۹۲
۲۹. نظری، محمود و همکاران، کشف مبانی فلسفی آموزه های تربیتی وصیت نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، شماره ۴۴، ۱۳۹۸.